

**ÇAĞDAŞ BİR MEVLEVÎ HAVARİSİ ARİF NİHAT ASYA'DA
MEVLÂNÂ İMAJI**

Hasan AKTAŞ*

Özet

Mevlânâ, Türk edebiyatında; Mevlevilik ise Türk tarihinde bir okuldur. Tarih boyunca bu okullardan pek çok şair ve sūfî yetişmiştir. Bunlardan birisi de şairliği, sūfliği ve rindliği kendi hüviyetinde toplayabilen modern dönemin son şairlerinden Arif Nihat Asya'dır. O bir şair ve rind olduğu kadar bir sūfidir ve daha da ötesi çağdaş bir Mevlevî havarisidir. Böylesine donanımlı bir şairde Mevlânâ'nın imajı nasıl bir görünüm arz eder? İşte bu yazı, Arif Nihat Asya'nın şiirlerinden hareketle Mevlânâ'nın imajını şairin perspektifinden somut hâle getirmeyi hedefliyor.

Anahtar Sözcükler : Mevlana, Mevlevilik, Sufi, Arif Nihat Asya.

**IMAGINE OF MEVLANA IN ARİF NİHAT ASYA THE MODERN MEVLEVÎ
DISCIPLE**

Abstract

As for Mevlana is a school in Turkish literature, Mevlevilik is a school in Turkish history. Through the history, a great many poet and mystic are trained in those schools. One of them is being among the last poets of modern period Arif Nihat Asya, who can collect poetship and mysticism in his identity. Besides he is a poet and pious, he is also the modern Mevlevi disciple. How does Mevlana's image present appearance on such an equipped poet? This article aims to render Mevlana's image to centrate condition from poet's perspective with the help of Arif Nihat Asya's poems.

Keywords : Mevleviyeh, Mevlana, Sufi, Arif Nihat Asya.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (1184-1273), yaşamış olduğu dönemden günümüze kadar olan uzun süreçte şairlere ilham kaynağı olmuş, tarihin yetiştirmiş olduğu misyon ve okul sahibi ender şahsiyetlerinden biridir. Klasik Osmanlı şiiri boyunca Mevlânâ, pek çok şairin şiirine konu ve ilham kaynağı olmuştur. Mevlânâ klasik divan şiirinin kurucusu sayılır, zira ondan önce Anadolu'da divan inşa eden herhangi bir şair yoktur. Osmanlı döneminde Mevlânâ ile ilgili üretilen klasik metinler üç aşağı, beş yukarı motif, mazmun, imge ve simge açısından birbirinin tekrarı gibidir. Elbette bu dönemde Mevlânâ ile ilgili orijinal şeyler söylenmediğini ima etmek istemiyoruz. Bu dönemde Mevlânâ ile ilgili orijinal şeyler de söylenmiştir, fakat bunların büyük bir çoğunluğu birbirinin tekrarı ve muadilidirler. Mevlânâ ile ilgili asıl önemli şeyler daha çok modern dönemde söylenmiştir. Mevlevîliğe klasik bir disiplin içerisinde bağlı olan eski şairler, Mevlânâ'yı ve Mevlevîliği övmenin

* Yrd. Doç. Dr., Rize Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
yortsavulhaktas@hotmail.com

dışına pek çıkabilmiş değıllerdir. Bu tarafgirlik refleksi divan şiirini neredeyse baştan başa kaplamıştır. İşte bu yüzden de çok az olan istisnalar hariç bu dönemde Mevlânâ ile ilgili pek dış dokunur bir şey söylenememiştir, bu konuda orijinal imge ve mazmunlar da üretilememiştir. Modern dönemde Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'yi şiirlerinde estet düzeyde ele alan şairlerin başında hiç şüphesiz ki Arif Nihat Asya gelir. Arif Nihat Asya; bir değıl, pek çok şiirinde ya müstakil olarak Mevlânâ'yı anlatmış ya da bir şekilde Mevlânâ'ya atıfta, telmihte veya göndermede bulunmuştur. Arif Nihat Asya, Kubbe-i Hadrâ adlı nehir şiirinde Mevlânâ'yı çok değışik şiir formatlarında pek çok yönden ele alır. Bu şiirlerden şimdilik sadece bir tanesini ele alarak irdeleyelim.

Yatırırken bu sedef kakmalı şimşir beşiğe
Neyle kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı?

Perdelerden taşırıp neyleri çığılık çığılık
Neyle kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Bir, ipekten ve köpükten yaratılmış yumuşak
Tüyle kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Kıyılarından, ovalardan dererek inciyle,
Çiyle kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Gece, mehtâbı elekten geçirip kirpikler
Ayla kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Mesnevî'sinde bir altın lüleden nûr akıtıp
Öyle kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

“Bu yürek durmayacaktır.” dediler... esmâdan
“Hay”la kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Sakalar doldurarak kırbalarını Kevser'den
Meyle kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Ve açıp ağzını Nisan Tası'nın Besmele'ler
Suyla kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Rûhlardan, kokulardan, durulardan duru bir
Şeyle kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Ulu Tûbâ'ların altında gönüller, eller

Böyle kundakladılar Hazret-i Mevlânâ'yı.

Arif Nihat Asya-Kubbe-i Hadra/Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor 225

Arif Nihat Asya (1904-1975), Kubbe-i Hadra adlı gazel formatında (matlasız ve mahlassız) aruz vezni ile yazılmış olan şiirinin bu ünitesinde Şeb-i ârus'u [Mevlânâ'nın ölümünü] anlatır. Bu şiir baştan sona 'kundaklama' mihverinin etrafında döner. Mevlânâ ölümünde pek çok şeyle kundaklanmıştır. Mevlânâ'nın ölümünde kundaklandığı nesnelere arasında ney(le), tüy(le), çiy(le), ay(la), mey(le) ve su(yla) gibi şeyler vardır. Bu nesnelere bazen organik bütünlüğü bozacak edatlar eklenmişse de bu şiirin genel muhtevasında hiçbir şekilde herhangi bir sapma meydana getirmez. Bunlar arasında ne(yle), öyle, hay(la), şey(le) ve böy(le) gibi edat ve benzeri sözcükleri saymak mümkündür. Bu bağlamda tekraren yukarıya alıntılanmış olduğumuz bu ünitenin odak noktası 'kundaklama' eylemidir. Kundaklama eylemi şiirde bazı nesne ve edatlarla gerçekleştirilmiştir. Şair, şiirinin ilk beytinde Mevlânâ'nın ne ile kundaklandığını soruyor ve diğer bütün beyitlerde bu sorunun cevabını arıyor. Şiirin diğer beyitleri zaten bu soruya verilen birer cevap mahiyetindedir. Verilen cevaplardan da Mevlânâ'nın kubbe-i hadra denilen beşiğe sadece bir şeyle değil, birçok şeyle kundaklandığını anlıyoruz. Mevlânâ en başta ney ile, sonra sırasıyla tüyle, çiyile, ayla, nurla, hayla, meyle, suyla, duru bir şeyle, ellerle ve gönüllerle kundaklanır. Buradan Mevlânâ'nın pek çok ulvî/kudsî şeyle kundaklanmayı hak ettiğini anlıyoruz. Şiirde ölümün metaforik bir bağlamda 'kundaklanma' olarak takdim edildiğini ve kurgulandığını görüyoruz. Kundaklama eylemi, genellikle doğum sonrasında olur. Mevlânâ'nın 'şeb-i ârus' (düğün gecesi) dediği şeye Arif Nihat Asya bir şair duyarlılığı ve vizyonu ile 'kundaklama' diyor. Bu bağlamda ölüm, bir yok oluş değil, bilakis bir varoluştur, işte bu yüzden onu bir düğün gecesi olarak kabul etmek gerekir. Ancak geçici ve baki yok oluşlarda matem tutulur, bir varoluş söz konusu olduğuna göre sevinmek ve hatta bu sevinci bir düğüne dönüştürmek gerekir. Ölüm gecesinde âşık sevgilisine, dost dostuna kavuştuğu için bu geceye düğün gecesi anlamında şeb-i ârus denilmiştir. Bu gece gerdek, yani vuslat gecesidir. Mevlevîler bu bayramı, ney, kudüm, def çalarak ve semâ yaparak kutlarlar. Bu ölüm gecesinde insanın ruhu kesret âleminin kokuşmuşluğundan koparak (hicret ederek) Hakka yükselir. Ölüm, bu anlamda kulun miracıdır.

Mevlânâ'nın beşiğe yatırılarak bir çocuk gibi nazlı nazlı sallanması gerçekten çok müthiş bir imgedir. Mevlânâ bu beşikte kıyamete kadar sallanacaktır. Onu bu süre içerisinde sallayanlar (sallayacak olanlar) da meleklerdir. Sedef kakmalı şimşir beşiğe (kubbe-i hadrâya) yeni doğmuş bir çocuk gibi yatırılan Mevlânâ acaba ne ile kundaklanmıştır? Kubbe-i Hadra, şair tarafından, görüldüğü gibi sedef kakmalı şimşir bir beşiğe benzetiliyor. Mevlânâ buraya (kubbe-i hadraya); ipekten ve köpükten yaratılmış tüyle, kıyılardan ve ovalardan derlenmiş inci ve çiyile, gece mehtabı elekten geçiren kirpikler ay ile, Mesnevi'sinden getirilerek bir altın lüleden akıtılan nûr ile, esmâül hüsnayı zikreden gönül (yürek) ile, sakaların kevserden kırbaclarına doldurduğu mey ile, Mevlânâ müzesinde

bulunan Nisan tasındaki su ile, ruhlardan ve kokulardan daha duru bir şeyle, göntüller ve ellerle sanki ulu tubâ ağaçlarının altında kundaklanmıştır.

Ney, bilindiği gibi Mevlevî âyinlerinin baş enstrümanıdır. Ney havası/taksimi, Mevlevilikte kıyamete yakın üflenecek olan İsrail'in sûruna işaretidir. Bu bağlamda ney, İsrail'in sûrunun bir sembolüdür. Mevlevilikte zaten bu olay, ney çalınarak sembolize edilir. Taksim sonuna doğru hafifleyen ney sesine oradaki diğer neyler eşlik ederek dem tutarlar. Dervişler bu şekilde sûr sesini duyduklarında birden ellerini zemine vurarak ayağa kalkarlar. Bu hareket sûru duyan canların kıyamet gününde dirilmelerini temsil etmektedir. Ney, tasavvufta İsrail'in sûruyla birlikte insan-ı kâmilin de simgesidir. Ney, insan-ı kâmil olduğuna göre ney'in içindeki perde de insan-ı kâmilin kalbi olarak düşünülebilir. İnsan-ı kâmil de insanları ney gibi kendisine çeker, çünkü onda insanları cezbedici bir sır gizlidir. İnsan, tasavvufta seyr ü sülûk ederek yedi nefis¹ mertebelerini geçer ve insan-ı kâmil mertebesine ulaşır. Bu mertebelerin ilki kötülüğe eğilimli olan nefis-i emmâre (üzeri yoğun ve kalın perdelerle örtülü nefis) ile mücadeledir. Nefis-i emmâre ile mücadele, riyazet yapılarak çile çıkartmak yoluyla yapılır. Mevlânâ, nefis-i emmâreyi "yılan" olarak vasıflandırır. Yılanların/nefis-i emmârenin, ney sesini/insan-ı kâmil dinlemesi tasavvuftaki nefis mücadelesine işaretidir. Ayrıca burada yılanların ney sesiyle terbiye edildikleri ve eğitildikleri de hatırlanmalıdır. Arif Nihat Asya, "ney" sözcüğü etrafında çok güzel bir şekilde edebî sanatları da inşa etmiştir. Burada Mevlânâ'nın ney enstrümanı ile kundaklanması söz konusu olduğu gibi Mevlânâ'nın "ne ile" kundaklandığı da sorulurken tevriye sanatı yapılmaktadır. Mevlânâ'nın cenazesini sedef kakmalı şimşir beşiğe kundaklanması diye bir şey olamaz gerçekte. Burada bir doğum değil ölüm söz konusudur ve normalde öleni değil, doğanı kundaklayarak beşiğe yatırır. Fakat Mevlânâ, ölümü de bir doğum ya da şeb-i arus/düğün gecesi olarak gördüğünden cenazesinin kundaklanma olarak algılanması elbette ki normaldir. Mevlânâ'nın ney ile kundaklanması, kendi nefis-i emmâresine galib geldiği ve düğünü/vuslatı hak ettiği şeklinde yorumlanabilir. Şiirde "sedef kakmalı şimşir beşik" olarak nitelendirilen metaforik olarak tabutu sembolize eder. Bu gerçekten çok müthiş bir imgedir. Tabutu, şimşir kakmalı beşik olarak metaforize eden ikinci bir şiir yoktur. Sedef kakmalı beşiği, tabutun da ötesinde Mevlânâ'nın yatmakta olduğu Kubbe-i Hadrâ olarak da algılamak ve anlamak gerekir. Bir mezarın/türbenin, sedef kakmalı beşik olarak tasvir edilmesi de pek rastlanılır bir imge değildir. Bu bağlamda Mevlânâ, Kubbe-i Hadrâ'ya ney seslerinin eşliğinde kundaklanmış oluyor. Mevlânâ, naif ve zarif şeylerle kundaklanıyor. Arif Nihat Asya, imge içinde imge üretmeyi becerebilen ender şairlerden biridir. Mevlânâ ile ilgili olarak yazılmış olan bu şiir bunun en somut örneklerinden ve kanıtlarından biridir. Bu şiir kubbe-i hadra'nın öyküsünü en iye anlatan şiirlerden, belki de en iyilerinden ve en önemlilerinden bir tanesidir.

¹ Tasavvufta nefsin yedi makamı vardır: **1. Nefs-i emmâre:** Üzeri yoğun ve kalın perdelerle örtülü nefis. **2. Nefs-i levvâme:** Üzeri hafif ve ince perdelerle kaplı nefis. **3. Nefs-i mülhime:** Üzeri nûr-zulmet karışımı perdelerle kaplı nefis. **4. Nefs-i mutmainne:** Nurlu perdelerin ağırlıkta olduğu nefis. **5. Nefs-i râziye:** Nurluluk daha artar, karanlık daha azalır. **6. Nefs-i merdiyye:** Aynı hal artarak devam eder. **7. Nefs-i kâmile:** Perdelerin tamamen kalkması, zulmetin kalmaması makamı. Süleyman ULUDAĞ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1995, s. 406.

Arif Nihat Asya, Kubbe-i Hadra adlı nehir şiiirinin dışında Mevlânâ'yı daha çok rubailerinde ele almış ve onu bir kuyumcu hassasiyeti ile işlemiştir. Bu bağlamda Arif Nihat Asya, Mevlânâ adına müstakil olarak yazmış olduğu aşağıdaki rubaisinde Mevlânâ'yı sadece konu olarak seçmez, Mevlânâ'yı rubaisine redif olarak da seçmiştir. Şair, burada Mevlânâ'nın manevi sofrasında bir misafirdir. Şairin burada Mevlânâ'nın cömert sofrasında onun maneviyatı ile beslendiğini görüyoruz.

Bir sofradayım: azım, çoğum; Mevlânâ.
Dursam, yürüsem batım, doğum, Mevlânâ.
Yârin sesi, yârin sözü, yârin yüzüsün..
Sen yoksan eğer ben de yoğum, Mevlânâ!²

Arif Nihat Asya, Mevlânâ'nın azıyla azlanır, çoğuyla çoklanır. Şairin kendisini azaltan ve çoğaltan Mevlânâ'nın manevi kimliği ve misyonudur. Arif Nihat, rubaisinde Mevlânâ'yı kendi varlığını/benliğini oluşturan bireysel kozmik âleminin merkezi olarak düşünür. Mevlânâ şair için her şeydir: Azıdır, çoğudur, batısıdır, doğusudur, sevgilinin sesidir, sözüdür, yüzüdür, hatta Mevlânâ yoksa şairin kendisi de yoktur. Zira Mevlânâ şairin varlık sebebidir. Şairin varlığı, onun varlığı ile bir anlam kazanır. Tasavvufta zaten mürşid yoksa, mürid de yoktur. Müridi mürid eyleyen, mürşiddir. Müridin elinden tutan ve onu seyr ü sülûk âlemlerine taşıyan mürşiddir. Mevlânâ'nın, Arif Nihat için işte böyle bir misyonu vardır. Mevlânâ mürşid, şair de onun mürididir.

Arif Nihat Asya, Deste adını vermiş olduğu rubaisinde de Mevlânâ'yı anlatır. Şairin deste metaforuyla anlattığı aslında kendisidir, zira kendisi deste içinde bir güldür. Şairin kendisi benzi soluk bir hasret gülüdür. Hasretini, Mevlânâ'nın gül destesinin içerisini kendisini katarak giderir.

Günden ne şifâ geldi ne vuslat tattım;
Gözler yaş içindi... ağladım, ağlattım...
Hasret gülüdür getirdiğim, Mevlânâ,
Gül destene bir benzi soluk gül kattım³.

Arif Nihat Asya, Mevlânâ'yı estetik düzeyi oldukça yüksek bir söylem içerisinde ele alır. Hasta olan şaire ne şifa gelmiştir, ne ayrılık ateşi ile yanmakta iken vuslatı tatmıştır. Burada bir bedbinlik söz konusudur. Şair yaralarına/hastalığına şifa bulmadığı gibi vuslatın lezzetini de tatmamıştır. Şair hep ağlamıştır... hep ağlamıştır!... Sadece ağlamakla da kalmamış, etrafında yaralı olan insanları da ağlatmıştır. Şair sılaya özleminden dolayı ağlayan bu gülü gurbetten alıp getirmiş, sıladaki/Mevlânâ dergâhındaki gül destesinin içerisine katmıştır. Bu gülün diğerlerinden ayrılan bir özelliği vardır: benzi soluktur, zira geldiği gurbette büyük çileler çekmiştir. Tasavvufta gurbet ve sıla temi çok yaygın olarak kullanılır. Kamışlıktan/sıladan koparılan ney, gurbete düştüğü için dertli dertli ayrılıklardan

² Arif Nihat ASYA, **Rübaiyyât-ı Arif I**, s. 68.

³ **Rübaiyyât-ı Arif I**, s. 264.

şikayet eder. Şiirdeki desteyi, müridler topluluğu olarak da anlamak mümkündür. Müridlerin her biri bir güldür ve bunlar bir araya gelince bir gül destesi oluşturmuşlardır. Şair Arif Nihat Asya da bu deste içinde benzi soluk bir güldür.

Arif Nihat Asya, Rahle adını vermiş olduğu bir başka rubaisinde de kendisini Mevlânâ külliyesinde bir öğrenci (talebe) olduğunu dile getirir. Talebe talep edendir, öğrenci öğrenen. Şair hem talep ediyor ve hem de öğreniyor. Çünkü Mevlânâ dünya çapında bir okul (üniversite) dur. Bu okul bir misyon sahibidir ve üniversal değerleri vardır.

Her kim ki yürür gaye-i Mevlânâ'da
Bir sâye bulur sâye-i Mevlânâ'da;
Yollar, açılın... benim de bir rahlem var;
Bekler beni Külliye-i Mevlânâ'da!⁴

Arif Nihat Asya, bir öğrenci ve onun manevi huzurunda ders almış bir insan olarak Mevlânâ ideallerinin peşinde yürür. Asya, sadece kendisi Mevlânâ'nın izinde yürümez, onun izinde yürüyen insanların da Mevlânâ'nın varlığının manevi gölgesinde gölgeleneceğini beyan eder. Mevlânâ dergâhına her kim gelip de ders almışsa ya da almayı düşünürse Mevlânâ'nın manevi feyzinden nasiplenecektir. Arif Nihat, yollara açılması yönünde emir/ülmatom verir. Yolların açılması gerekir, zira şair gelmektedir. Şairin, Mevlânâ dergâhında/külliyesinde kendisini bekleyen bir rahlesi vardır. O rahlenin sağında Kur'an-ı Kerim, solunda ise Mesnevî vardır. Rahle bilindiği gibi, üzerine Mushaf [Kur'an-ı Kerim], kitap vesaire konulmak ve yanına oturup okumak için iki yandan ayakları oymalı, kenar pervazları ve üzeri düz tahtadan yapılmış küçük masa veya sıradır. Rahleler çoğunlukla ceviz ağacından sâde, sedef işlemeli ve kemik kakmalı olarak yapılır. Birbirlerine geçmiş iki tahtadan yapılanlarına "geçme rahle" denilir. Daha çok câmi, medrese ve Kur'an kurslarının yanı sıra bazı evlerde de rastlanır. Ayrıca âyet, hadis ve tuğra işlemeli rahleler de vardır ki bunlar çok kıymetlidir. Arif Nihat Asya, Mevlânâ dergâhına koşarken, Mevlânâ mektebinin sadık bir şakirdi olduğunu işte bu tavrıyla kanıtlamış olur.

Arif Nihat Asya, Mu'cize adını vermiş olduğu bir diğer rubaisinde de Mevlânâ'ya seslenir. Şair, mucize olarak Mevlânâ'nın Kurşunlu yamaçlarında bir oğlunun ve Porsuk sularında da bir kızının olduğundan söz eder.

Bir mu'cize oldu, ansızın, Mevlânâ!
Ufkunda ikizdi yıldızın, Mevlânâ!
"Kurşunlu" yamaçlarında bir oğlun var;
Porsuk sularında bir kızın, Mevlânâ!⁵

⁴ **Rübaiyyât-ı Arif I**, s. 267.

⁵ **Rübaiyyât-ı Arif I**, s. 70.

Arif Nihat Asya, Mevlânâ'yı redif olarak seçtiği Mucize isimli rubaisinde ansızın olan bir mucizeden bahseder. Mevlânâ bir güneş ve muhtemelen şairin kendisi ile eşi de bu güneşin yıldızlarıdır. Şair Arif Nihat Asya kendisini Mevlânâ'nın oğlu, eşini de Mevlânâ'nın kızı olarak kabul ediyor ve bunu şiiriyle Mevlânâ'ya haber veriyor.

Arif Nihat Asya, Gönül adını vermiş olduğu rubaisinde usta bir işçilikle Mevlânâ'yı kendisiyle ilişkilendirerek anlatır. Şair, bu rubaisinde Mevlânâ'ya gönlünün aktığını beyan ediyor. Gönül verilen kişi, kendisine gönül verene himmet eder. Buradan şairin Mevlânâ'dan bir himmet beklentisi içerisinde olduğunu anlıyoruz.

Neyler susamış rûha ilim, Mevlânâ:
Artık, ne devâ var, ne hekim, Mevlânâ...
Ârifler gönlüye bu dünyâda yerin,
Dol gönlüme... ben de Ârif'im, Mevlânâ⁶

Arif Nihat Asya'nın Gönül rubaisi aslında Mevlânâ'dan bir şefaathimmet talebidir. Susamış olan neylere su, ilimsiz ruhlara ilimdir Mevlânâ. Susuz (maneviyatsız) kalmış ruhlara ne ilim çare olabilir, ne hekim devâ olabilir. Mevlânâ susuz kalmış ruhlara hem bir su, hem bir ilim, hem bir devâ ve hem bir hekimdir. Mevlânâ'nın bu dünyada yeri âriflerin gönlüdür. Arif Nihat Asya, burada zarif bir irsal-i mesel sanatı yaparak Mevlânâ'nın dünyadaki misyonu ile kendi ismi arasında bağdaşıklık kurarak şefaathimmet (hikmet/irfan) talebinde bulunuyor. Mürit, şeyhine "baba himmet" demiş, şeyh de ona "oğul gayret" demiş. Arif Nihat Asya'nın şiirlerinden gerekli gayreti göstermiş olduğunu ve dolayısıyla himmeti hak ettiğini anlıyoruz. Arif Nihat Asya'nın şiirlerinin büyük bir çoğunluğu zaten bu gayretin bir ürünüdür. Şair, gönlü sırlar hazinesi ile dolu olan mürşidi Mevlânâ'nın himmeti ile bir anlamda kendi gönlünü ilâhî nur ile aydınlatmak istiyor.

Arif Nihat Asya, Ma'nâ adını vermiş olduğu bir diğer rubaisinde de kendi ruhundaki ve gönlündeki Mevlânâ'nın anlamını deşifre ediyor. Mevlânâ, şairin ruhunda ve gönlünde yer etmiştir. Onun şairin ruhunda ve gönlünde yer edişinin kaydı/kuydu, şartı/şurtu ve istisnası/müstesnası yoktur.

Yer yoktur kayda, şarta, istisnâya...
Gönlüyle gelen, Hazret-i Mevlânâ'ya,
Geçtiğini duyar-yavaş yavaş-varlığının,
Bir tatlı akışıyla maddeden manâya.⁷

Mevlânâ, gönlüyle gelmiş ve şairin gönlünde yer etmiştir. Şair, kendi gönlünden Mevlânâ'nın lahûfî bir havayla âheste âheste geçtiğini hisseder. Bu geçiş şairin bütün benliğini kaplar. Mevlânâ artık şairde her şeyiyle var olur ve şairin varlığı da artık Mevlânâ'nın varlığı ile kâimdir. Mevlânâ'nın

⁶ Rûbaiyyât-ı Arif II, s. 146.

⁷ Rûbaiyyât-ı Arif II, s. 148.

şairin gönlünde/ruhunda âsude adımlarla yol alması, aslında şairin seyr ü sülûka hazırlanmasıdır. Seyr ü sülûk, maddeden başlayıp manaya doğru yol alır. İşte burada dava bitmiş mana başlamıştır. Zira bir şeyin sahtesi ve taklidi dava, hakikati ve ruhu ise manadır. Şiirin ismi bu bakımdan oldukça önemlidir. Kesretten, aldaticılıktan ve taklitten kurtulabilen gönül manaya bürünerek vahdete doğru yol alır.

Arif Nihat Asya, Yer adını vermiş olduğu bir başka rubaisinde de Mevlânâ'yı yine şiirine redif olarak seçer ve kendisini Mevlânâ dergâhının/mürşidinin bir müridi olarak lanse eder. Şair kendi iradesi ile mürşidinin peşine düşer. Müridin görevi zaten şeyhini takip etmektir. Mürşit nerede bulunuyorsa, müridin bulunacağı yer da orasıdır.

Mısra'ları bahçem, sarayım, Mevlânâ;
Kubbenden bir dilim, payım, Mevlânâ!
Duydum: tanıdıklar soruyormuş yerimi...
Sen neredeyse ben oradayım, Mevlânâ⁸

Arif Nihat Asya, Mevlânâ'nın maneviyat bahçesinin sanki ilâhi hakikatleri haykıran bir bülbül gibidir. Mevlânâ'nın mısraları, şairin bahçesi, dergâhı da sarayıdır. Şair, Mevlânâ türbesinin kubbesindeki bir dili ve paydır/parçadır. Şair, bu arada yerini soran tanıdıklara da kendi bulunduğu yeri tarif ediyor. Şairin adresi: Mevlânâ'nın bulunduğu yer. Mevlânâ nerede ise şair de oradadır. Zaten müridin iradesi, şeyhinin iradesinde yok olmuştur. Şair/mürid, Mevlânâ'nın büyüklüğü karşısında kendi iradesini yitiriyor.

Arif Nihat Asya, Mevlânâ'nın Farsça bir rubaisini orijinal haliyle kaleme alarak Divan Edebiyatı uzmanlarından Ali Nihat Tarlan'a ithaf eder.

Der bâğ-ı sühân mîve-i mâ mîve-i tâ...
Der perde-i ney şîve-i mâ şîve-i tü...
Dürend, ve lî, zi şevk u şâdî şeb ü rûz...
Zîrâ ki zemîn bîve-i tü, bîve-i tü!⁹

Arif Nihat Asya, Mevlânâ'nın rubaisinin Türkçesini şöyle verir: “Söz bahçelerinde yemişimiz, yemişsin.../Ney perdelerinde üslûbumuz, üslûbun.../Fakat gece de, gündüz de sevinçten, eğlenceden uzak.../Çünkü, senin dulun-artık-yeryüzü: senin dulun!”¹⁰ Mevlânâ'nın bu rubaisini, Arif Nihat Asya muhakkak ki Ali Nihat Tarlan'ın durumuna uygun bulduğu için almıştır. Ali Nihat Tarlan söz bahçelerinin bülbülü (yemişi) şairidir. Mevlânâ'nın ney perdelerindeki üslubu, Ali Nihat Tarlan'ın da üslubudur. Şairler dünyayı, gelin olarak almışlar ve onu (masivayı) terk ederek birer dul olarak bırakmışlardır.

⁸ **Rübaiyyât-ı Arif II**, s. 148.

⁹ **Rübaiyyât-ı Arif II**, s. 149.

¹⁰ **Rübaiyyât-ı Arif II**, s. 366.

Arif Nihat Asya, Hil'at adını vermiş olduğu bir başka rubaisinde kendi ölümüne atıfta bulunmaktadır. Arif Nihat Asya'nın bu rübaisi bir vasiyet niteliğindedir. Şair, hil'atı burada bir simge olarak kullanır. Hil'at, giydirenin giyene olan ilgi ve itibarının bir simgesidir. İşte bu yüzden hil'atı giyen kişi tarafından bir lütuf olarak kabul edilir.

Ma'lûmumuz olmayan murâdınca göğün
Sizlerle helâllaşmaya sıram geldiği gün,
Ey sevgili dostlar, beni Mevlânâ'nın
Âriflere giydirdiği hil'atla gömün!¹¹

Arif Nihat Asya, bu rubaisinde Mevlânâ okulunun bir öğrencisi olarak ölümü şeb-i ârus olarak görür. Hil'at, erbabınca malum olduğu üzere eskiden padişah veya vezir tarafından takdir edilen ve beğenilen kimselere giydirilen süslü elbise, farklı bir kaftan. Arif Nihat Asya, bu vasiyetinde dostlarına seslenerek, öldüğünde (helalleşme gününde) kendisini, Mevlânâ'nın âriflere giydirdiği hil'atla gömmeleri yönünde bir talepte bulunur. Şair, 'ârif' kelimesini beyitte hem kendi ismini hem de tasavvufî tiplerden birisi olan irfan sahibi olan kişiyi kastederek tevriyeli kullanmıştır. Şaire giydirilen hil'at, aslında ilâhî bir lütuf ve ihsandır. Mevlânâ'nın şairi mürit olarak seçmesi, kendisine hil'at olarak giydirilen en büyük lütuf ve ihsandır. Hil'atı giymek, sadece Mevlânâ'nın müritliği seçtiği anlamına gelmez, Allah'ın da kendisini makbul bir kul olarak kabul ettiği anlamına da gelir.

Arif Nihat Asya, isimsiz bir rubaisinde de Mevlânâ'yı ele alır. Mevlânâ, bu şiirin hem konusu ve hem de redifidir. Asya bu rubaisinde, insanlara yol gösterici bir rehber olarak kendisini görevlendirir.

Gönliyle duyan Hazret-i Mevlânâ'yı,
Gönlünde bulur Hazret-i Mevlânâ'yı...
Erler gelecek, ki sîretinden sonra,
Aksettirecek sûreti, Mevlânâ'yı¹²

Arif Nihat Asya'nın bu rubaisinde 'gönül' odak noktası olarak ele alınır. Şaire göre Hazret-i Mevlânâ'yı can u gönülden duyan, yani ona gönlünde bir yer açan Hazret-i Mevlânâ'yı kendi gönlünde bulur. Şair, rubainin ikinci dizesinden sonra idealizme yönelir. Bu şiirin geleceğe dair umutlarıdır. İstikbalde öyle insanlar gelecek ki Hazret-i Mevlânâ'yı hem sûretleri (şekli güzellikleri) ile hem de sîretleri (ahlakî güzellikleri) ile aksettireceklerdir. Burada aksettirmeyi, onun misyonunu üstlenmek olarak da algılamak gerekir. Bu ideal Mevlevî tipler yeni bir medeniyetin havarileri olacaklardır. Bunlar aynı zamanda İslam medeniyetinin gönüllü misyonerleri de olacaklardır.

¹¹ Rübaiyyât-ı Arif II, s. 150.

¹² Rübaiyyât-ı Arif II, s. 339.

Arif Nihat Asya, Mevlânâ adını vermiş olduğu bir diğer şiirinde Konya'da bulunan Mevlânâ dergâhını tasvir eder. Konya'daki Mevlânâ dergâhı, gece gündüz ziyaretçilerle dolup taşmaktadır. Konya'daki Mevlânâ dergâhı, yani Kubbe-i Hadra'yı ziyaret etmek, insanlar arasında zaten yarım hacc olarak kabul edilmiştir.

Gündüzleri, kuşların uçar burcundan;
-Yer yer- yine yolların taşar yolcundan...
Akşamla, gelen, giden yakar lâmbasını
Şamdanlarını pırıl pırıl tuncundan.¹³

Arif Nihat Asya, gündüzleri, Mevlânâ dergâhının burçlarından kuşları uçurtur. Sinematografik bu anlatımla şair güzel bir imge de yakalamıştır. Mevlânâ dergâhına giden yol da gelen-giden yolcularla dolup taşmaktadır. Akşamları da gelen giden herkes buradaki Mevlânâ dergâhının pırıl pırıl tunç şamdanlarından yakar lambasını. Gece ve gündüz ile birbirini bütünleyen bu levha, müthiş bir imgedir. Düşünün hele: Mevlânâ dergâhına gelip gidenler yollarını manen bu dergâhın tunçtan yapılmış şamdanlarından aldıkları ışık ile aydınlatırlar. İnsanların elinde lamba/fener vardır ve bu fenerin kaynağı Mevlânâ dergâhında bulunan tunç şamdanlardır.

Arif Nihat Asya, Aile adını vermiş olduğu rubaisinde de Mevlânâ'nın aile fertlerine yer verir. Bu aile, Mevlânâ'nın ehl-i beytidir. Onun ehl-i beytine azami derecede hürmet etmek gerekir.

Gevher, yine sen, gevher-i Mevlânâ'sın;
Kerrâ, yine sen, şehper-i Mevlânâ'sın!
Öpsün ki dudaklarla alımlar, elini,
Ey Mü'mine, sen, mâder-i Mevlânâ'sın!¹⁴

Arif Nihat Asya, Mevlânâ'nın hanımlarını ayrı ayrı isimleriyle anar ve onlara taltif eder. Gevher Hatun, Mevlânâ'nın ilk eşidir. Kerrâ Hatun ise, Gevher Hatun'un ölümündeki sonraki ikinci eşidir. Mü'mine ise Mevlânâ'nın annesidir. Arif Nihat Asya, büyük bir tarafgirlik psikolojisiyle kutsadığı bu kişilerin ellerini öptürür insanlara. Bu kişilerin ellerini öpenler de bir anlamda kutsanmış olacaklardır. Zira bu kişiler Mevlânâ'ya ve Mevlevîliğe gönül vermiş insanların manen anneleri sayılırlar.

Arif Nihat Asya, Sesler adını vermiş olduğu bir diğer rubaisi Aile adlı rubaisinin devamı ve açılımı niteliğindedir. Bu bağlamda iki rubai birbirini tamamlar mahiyettedir. Arif Nihat bu rubaisinde Mevlânâ ailesinin fertlerini seslendirmeye (konuşurmaya) çalışır:

¹³ **Rübaiyyât-ı Arif II**, s. 249.

¹⁴ **Rübaiyyât-ı Arif II**, s. 332.

Gevher dedi: “ben gevher-i Mevlânâ’yım!”

Kerrâ dedi: “ben şehper-i Mevlânâ’yım”

Aşk ülkesinin seslenerek şarkından,

Bir ses dedi: “ben mâder-i Mevlânâ’yım!”¹⁵

Arif Nihat Asya, Sesler adlı bu rubaisinde de Mevlânâ’nın aile fertlerini konuşur. Bu aile fertlerinden Mevlânâ’nın ilk eşi Gevher Hatun, kendi ismiyle müsemma ve bağlantılı olarak Mevlânâ’nın gevheri (elması) olduğunu iddia eder. Burada nesebe/soya (asalet) da bir atıf vardır. Gevher Hatun; tıpkı bir elmas gibi temiz, soylu, asil ve kıymetli olduğunu beyan ediyor. Tasavvufta gevher, manaları ve ilahî sıfatları ihtiva eder. Burada Gevher Hatun’un Mevlânâ okulunda üstlenmiş olduğu mana cevheri ve sıfat cevheri önemlidir. Bu bağlamda Mevlânâ’da çok zengin bir mana ve sıfat cevheri mevcuttur. Kerrâ Hatun ise Mevlânâ’nın şehperi (kuş kanadının en uzun tüyü) olduğunu iddia ediyor. Burada Mevlânâ’nın manevi âlemlerin uçucusu (kuşu) olduğuna da bir atıf vardır. Mevlânâ manevi âlemlerde uçan arslan karakterli bir kuştur. Mevlânâ’daki mana ve sıfat cevheri kuşun kanadıyla müşahhas hale gelince (şekillenince) manevi âlemlerin semâlarında seyr ü sülûk başlar.

Arif Nihat Asya, Mevlânâ okulunun hem şairi, hem talebesi ve hem de mürididir. Arif Nihat Asya, Mevlânâ okulunun çok yönlü bir şakirdidir. Şuurla yazılmış şiirler onda, talep onda, teslimiyet onda. Arif Nihat Asya, Mevlânâ Okulu’nun çağdaş edebiyattaki en önemli havarilerinden ve şairlerinden biridir. Arif Nihat Asya gibi Mevlânâ dergâhına cân u gönülden bağlı ikinci bir şair bulmak gerçekten çok zordur. Pek çok şair Mevlânâ ile ilgili şiir yazmasına rağmen, Mevlânâ’nın çok uzağında yaşamaktadır. Bunlar Mevlânâ’nın okulunun dışındaki haylaz çocuklar gibi Mevlânâ’yı sadece tüketiyorlar ve Mevlânâ’yı bilgi teorilerinin dışında sadece metinleştiriyorlar. Arif Nihat Asya ise, Mevlânâ’yı tüketmiyor, bütün bilgi teorilerini kullanarak onu yeniden tekrar tekrar üretiyor. Bu yüzden Arif Nihat Asya’nın şiirleri, her türlü gösterişten uzak ve bütünüyle samimi olduğundan sahipsiz ve sahici şiirlerdir. Arif Nihat Asya, Mevlânâ’yı tüketmemiştir, yaşamıştır!...

¹⁵ **Rübaiyyât-ı Arif II**, s. 332.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Hasan, **Yeni Türk Şiirinde Mevlânâ Okulu ve Misyonu**, Yort Savul Yayınları, Edirne, 2002.

ASYA, Arif Nihat, **Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976.

-----, **Rübaiyyât-ı Arif I**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976.

-----, **Rübaiyyât-ı Arif II**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976.

ULUDAŞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1995.